REPOSIANO, *Concubitus Martis et Veneris*, Introduzione, testo, commento e traduzione a cura di U. Zuccarelli, Napoli, Libreria Scientifica Editrice, 1972, 142 p.

Noua ediţie a poemului lui Reposianus este făcută cu toată minuţia filologică. În introducere, editorul discută problemele legate de apariţia poemului, de izvoare, de tendinţe, de atmosfera culturală, ideologică şi poetică a secolului în care a apărut, de tendinţele artistice ale poemului. Evident cititorul introducerii poate fi de acord sau nu cu autorul, mai ales cînd este vorba de intenţiile poetului, dar nu se poate nega metoda strictă de cercetare şi de analiză a textelor. Nu putem, în această scurtă semnalare, intra în amănunte cu privire la epoca în care a apărut poemul, dar am vrea să ne oprim asupra textului latin, care trădează aceeaşi grijă şi acribie filologică. Într-adevăr, dacă era uşor pentru editor să observe că în primul vers al poemului *Discite securos non umquam credere amores*, lecţiunea *securus* oferită de Codex-ul Salmasianus (sec. VII—VIII), cel mai vechi, nu are nici o raţiune, ci trebuie emendat în *securos*, nu tot aşa stau lucrurile cu alte pasaje. De pildă, în versul 22, în lecţiunea adoptată de autor citim : *Inter delicias roseo prope liuida serto*. Codicii au însă lecţiunea *diuitias*. Editorul adoptă lecţiunea *delicias*, fiindcă, într-adevăr, *diuitias* nu-şi ar avea nici un rost, pentru că în context nu este vorba despre bogăţii, ci despre voluptăţi. În versul 175, *Tunc tu sub galea, tunc inter tela latebas*, editorii, în afară de Baehrens, au adoptat lecţiunea *latebas*, pe cînd codicii şi Baehrens oferă lecţiunea *iacebas*. Amor nu avea nevoie să stea întins, ci să se ascundă astfel că lecţiunea *latebas* este cea logică, cerută de context. Şi aici, deci, autorul a ales judicios. Notele succinte clare sporesc valoarea lucrării.

N. I. Barbu

THEMISTII *Orationes quae supersunt*. Recensuit H. Schenkl †. Opus consummauerunt G. Downey et A. F. Norman. Volumen II, Leipzig, Teubner, 1971, XII + 241 p. (Bibliotheca Teubneriana.)

Pare că editarea operei retorice a lui Themistios în condiţiile impuse de faza actuală a dezvoltării filologiei clasice se găseşte sub un semn nefast. Henrik Schenkl pregătise o asemenea ediţie, dar a murit înainte de a fi pregătit textul pentru tipar. Reluîndu-i opera, Glanville Downey a reuşit să dea la lumină primul volum al *Discursurilor*, cuprinzînd seria celor numite politice (Λόγοι πολιτικοί) în număr de 18 (1—19, lipseşte 12). Grav bolnav, suferind de o afecţiune a ochilor, filologul american a trebuit şi el să abandoneze munca începută cu puţină vreme înainte de a-şi da obştescul sfîrşit. A transmis la rîndul său manuscrisele sale lui A. F. Norman, care a reuşit să dea în sfîrşit cel de-al doilea volum al noii ediţii cuprinzînd discursurile din seria celor „particulare" (Λόγοι ἰδιωτικοί) în număr de 15 (numerele 20—34). Deplîngînd împreună cu succesivii editori împrejurările fatale care i-au împiedicat pe doi dintre cei mai profunzi cunoscători ai operei themistiene să-şi ducă singuri la capăt opera filologică, nu putem însă să nu admirăm în acelaşi timp spiritul de continuitate şi solidaritatea pioasă care nu au dispărut din umanismul clasic contemporan şi pe care le pune în evidenţă şi tîrzia apariţie a ediţiei de faţă.

Primul volum al *Discursurilor* a fost recenzat în „Studii clasice" X, 1968, p. 319—320 de Maria Marinescu-Himu. Reluăm aici numai datele absolut trebuincioase pentru a caracteriza contribuţia ultimului editor A. F. Norman. Opera retorică a lui Themistios s-a păstrat într-un număr foarte mare de manuscrise. Cele mai multe dintre ele sînt însă copii cu originalul uşor identificabil. O bună parte din aceste copii au fost alcătuite chiar, în secolele XVII şi XVIII, după ediţii tipărite, de către şcolarii din institutele de învăţămînt ale lumii grecesti. Şi la noi

www.cimec.ro

în țară, după cum arăta M. Marinescu-Himu în amintita recenzie, au circulat asemenea copii, ignorate — desigur fără nici o pagubă — de autorii prezentei ediții și încă nesatisfăcător studiate. Tradiția manuscrisă a operei themistiene a fost amănunțit cercetată de către H. Schenkl în primul rînd, căruia i-au urmat contribuțiile de amănunt ale altor filologi. Sub siglele folosite de Schenkl, Downey și acum de Norman sînt cuprinse adeseori mai multe manuscrise-copii ale aceluiași prototip. În general Downey și Norman au simplificat aparatul critic foarte amănunțit al lui Schenkl excluzînd notarea greșelilor nesemnificative, iotacisme de pildă sau vulgarisme lipsite de orice valoare filologică. S-au îmbogățit în schimb semnalările de locuri paralele și, firește, s-au notat unele lecțiuni pe care editorii mai noi le socotesc semnificative. Baza ediției o constituie trei manuscrise : A (Ambrosianus gr. J22) Π (Coislinianus gr. 323) din sec. XV și Ψ (Salmanticus I—2—18 din sec. XIV).

Revizuind integral textul moștenit de la Downey, Norman a pus în valoare contribuțiile mai noi ale lui S. Oppermann și H. Schneider privind tradiția operei themistiene. El a continuat să aducă în același spirit cu Downey modificări aparatului critic inițial alcătuit de Schenkl. A așezat sub sigla O lecțiunile codicelui de la Meteore, a scos din aparatul critic variantele nesemnificative ale manuscriselor Paris. gr. 2018 (P) și Vat. gr. 936 (B). A introdus în schimb lecțiunile din Vaticanus Reginensis gr. 137 (u) din sec. XVI, deoarece ele fac să iasă mai bine în evidență motivele pentru care editorii au optat pentru o anumită formă a textului. Deși Schenkl considerase discursurile 31 și 34 ca făcînd parte dintre cele politice, Norman le păstrează, din rațiuni de comoditate, locul tradițional.

Ediția este însoțită de o bibliografie adusă la zi și de un indice de nume. E de regretat absența unui indice de materii, dacă nu și a unui indice al „grecității". Opera lui Themistios este prea importantă prin influența ei în contemporaneitatea autorului și asupra posterității bizantine pentru ca studiul vocabularului filozofic-politic și al erudiției sale literare să nu fie facilitat prin asemenea anexe. Cu atît mai mult cu cît nu a fost încă înlăturată lipsa indicelui de nume pentru volumul I.

Nicolae-Șerban Tanașoca

OTTO ZWIERLEIN, *Der Terenzkommentar des Donat im Codex Chigianus H VII 240* (Berlin, Walter de Gruyter & Co., 1970, VII + 183 p. in 8° mare, 48 DM. (Untersuchungen zur antiken Literatur und Geschichte, herausgegeben von Heinrich Dörrie und Paul Moraux, Band 3.)

Necesitatea și importanța unei lucrări de acest fel sînt pregnant formulate în primele rînduri ale introducerii (datate 1969): „Wer sich anschickt, die Interpretationskunst des Donat zu würdigen, eines der besten Kommentatoren, die uns die Antike geschenkt hat, muß bald die Erfahrung machen, daß er auf sehr unsicheren Grund baut: Nicht nur die Scheidung der später hinzugewachsenen Scholienmasse vom ursprünglichen Kommentar ist problematisch, sondern auch die Konstituierung des Textes selbst" (p. 1). În locul unor lucrări de pripită „sinteză" (cum s-au încercat) asupra poeticii sau a criticii literare a lui Donatus, trebuie așadar acordată prioritate muncii de stabilire a unui text demn de încredere, deoarece chiar merituoasa ediție a lui P. Wessner, din 1905, rămîne cu mult în urma pretențiilor, nu numai a celor actuale, ci și a celor de la începutul veacului.

Manuscrisul studiat de Otto Zwierlein, descoperit imediat după publicarea ediției lui Wessner, nu s-a bucurat pînă acum decît de o scurtă prezentare, conținînd uneori informații inexacte ori chiar false, de către Warren și apoi, încă mai sumar, de către Kauer. Wessner însuși s-a convins curînd că noua descoperire reprezintă o „sehr wichtige Donathandschrift",

www.cimec.ro